

Splnený sen zaplatil životom

O životných osudoch Jarolíma Gučmana sa v minulosti napísalo niekoľko článkov. Zväčša vznikli na základe rozprávania alebo spomienok jeho známych, prípadne rodinných príslušníkov, bez bližších podrobností z jeho pôsobenia ako vojenského letca. Navyše autori článkov sa zamerali najmä na záver jeho krátkeho života vrátane smrti na samom konci vojny.

Narodil sa 22. 9. 1921 v Dolnej Strede nad Váhom, okr. Sereď (dnes Dolná Streda, okr. Galanta) manželom Jozefovi a Rozálii, rodenej Krajčovičovej. Pokrstili ho menom Jarolím, charakteristickým pre región, kde sa narodil. Doma i medzi kamarátmi ho však bežne nazývali Jarko. S rodičmi a súrodencami býval v strážnom domčeku pri železničnej trati z Mestečka (v rokoch 1920 - 1948 oficiálne pomenovanie Leopoldova) do Hlohovca. Od detstva ho fascinovali lietadlá, ktoré pozoroval na oblohe. Veď neďaleko jeho bydliska sa nachádzali dve vojenské letiská - v Piešťanoch a Nitre. Už ako chlapec našiel záľubu v leteckom modelárstve. Po skončení piatich tried obcej a troch meštianskej školy sa v Škodových závodoch v Dubnici nad Váhom začal učiť za sústružníka. Napriek nesúhlasu matky sa ako sedemnásťročný rozhodol naplniť svoje detské sny - stať sa vojenským letcom. Absolvoval výcvik v aeroklube Masarykovej leteckej ligy vo Vajnorochoch (v marci 1939 ho prevzala Hlinkova letecká garda) a na Straníku pri Žiline (od mája 1940 vykonával predvojenskú a povojenskú leteckú výchovu a výcvik, ako aj športové lietanie Slovenský letecký zbor - SLeS).

Po dovŕšení devätnástich rokov sa Gučman 28. 10. 1940 podrobil dobrovoľnému odvodu na osemročný výkon vojenskej služby. Pridelili ho do Leteckého pluku (veliteľstvo v Piešťanoch)

s určením pre Leteckú školu v Trenčianskych Biskupiciach. Základný vojenský výcvik vykonal od 28. 10. do 7. 12. 1940 vo výcvikovej (náhradnej) letke pluku na piešťanskom letisku. Od 8. 12. 1940 do 21. 4. 1941 ho (v rámci školskej letky Leteckej školy) zaradili do poddôstojníckej školy, od 22. 4. do pokračovacieho pilotného výcviku. Od 1. 10. 1941 do 30. 9. 1942 absolvoval pilotnú

■ Pilotný žiak Leteckej školy J. Gučman. V titule roj šturmovikov 3. čs. bĭlp letí plniť úlohy v rámci Ostravskej operácie (koniec apríla 1945)

školu. Pretože neuspel z predmetu pechotný výcvik, nepripustili ho k záverečnej skúške. Opravné skúšky vykonal 15. 12. 1942. Premiestnili ho k (pozorovacej) letke 1 na letisku Tri Duby a zaradili do funkcie pilota dvojmiestnych lietadiel. Dňom 1. 1. 1943 ho prijali do zboru poddôstojníkov z povolania, povýšili do hodnosti čatníka a vymenovali za pilota letca. Podmienkové lety pre vymenovanie za poľného pilota letca vykonal 19. 6. V rámci náboru ho vybrali a od 28. 6. zaradili do (bombardovacej) letky 41 formujúcej sa v Nitre (zriadená k 30. 6. 1943). Letka s krycím menom Kyjak 5 mala v Saki na okupovanom Kryme vykonávať výcvik na stredné bombardovacie lietadlá Heinkel He 111. Už 29. 6. odišiel železničným transportom z Nity cez Košice, Ľvov a Dnepropetrovsk do Novoalexeejky pri Azovskom mori, kam dorazili 1. 7. Po aklimatizácii sa 8. 7. presunuli cez Simferopol do Saki. Výcvik sa začal teoretickým školením, nasledovali oboznamovacie a orientačné lety, neskôr kompasové a navigačné lety (dialľkové prelety) a napokon nočné lety. V septembri 1943 pokračoval cvičnými bombardovacími letmi. Pre urýchlenie a skvalitnenie výcviku odosielali vybraných príslušníkov letky (osádky) do nemeckej leteckej školy v Greifswalde, ležiacom takmer na pobreží Baltického mora. Aj Gučman s osádkou He 111 (výr. č. 5416) tvorenej čatníkmi Ľudovítom Solárom, Jozefom Mikušom a Jánom Špiriakom spolu

■ Zhorené zvyšky motora Guzmanovho Iliušina

■ Čestná stráž príslušníkov 3. čs. bilp pri čerstvom hrobe J. Guzman (29. 4. 1945)

s nemeckým pilotom inštruktorom absolvovali od 15. do 19. 9. diaľkový kompasový prelet zo Saki do Greifswaldu a späť. Navštívili aj Berlín, pričom večer 16. 9. zažili jeho bombardovanie britským letectvom. Kvôli rýchlemu postupu sovietskych vojsk na fronte sa na prelome októbra a novembra 1943 začala letecká evakuácia časti letky. Jej ostatní príslušníci sa prepravili do Odesy a odtiaľ po železnici do Žiliny, kam došli 13. 11. Po návrate sa Guzman v Záchytnom stredisku Žilina podrobil karanténe. Od 16. 11. ho poslali zotaviť sa do Rekreačného strediska Smrekovica, ktorého veliteľ mu od 29. 11. udelil dvojtyždňovú frontovú dovolenku. Dňom 1. 1. 1944 ho vymenovali za poľného pilota letca a 31. 1. zaradili do letky 1 dislokovanej na letisku v Žiline. K letke 41 na popradskom letisku Tatry ho premiestnili 15. 7. 1944. Tam sa aj sformovala skupina letcov (zväčša sa poznali z výcviku v Saki a zo služby v letke 1) s úmyslom odletieť (dezertovať) na územie ZSSR. Pripravili si na to lietadlo Junkers W 34 (výr. č. 1 600). S pomocou veliteľa letiskovej stráže sa im podarilo 20. 8. 1944 o 5.45 h odštartovať

jenkému súdu v Poprade), rtk. z pov. A. Šebesta a čtk. z pov. J. Špiriak (piloti), ako aj des. v zál. František Strachota (palubný mechanik). Po pristáti sa k nim však sovietske orgány správali ako k príslušníkom armády štátu, s ktorým boli vo vojnovom stave. Napriek tomu, že v ZSSR pôsobila čs. vojenská jednotka, v ktorej aktívne bojovali i Slováci, ktorí prešli na sovietsku stranu už dávno predtým, vrátane tých, čo strávili roky v sovietskych zajateckých táboroch, z ktorých sa dostali najmä zásluhou náčelníka Čs. vojenskej misie v ZSSR plk. gšt. (od 5. 12. 1943 brig. gen.) Heliodora Píku, i napriek dvom priletom delegácie Slovenskej národnej rady, resp. jej Vojenského ústredia 2. 8. (npor. pech. Ján Korecký, stot. let. Ľudovít Koza) a 4. 8. 1944 (Karol Šmidke, pplk. vet. Mikuláš Ferjenčík, mjr. let. Mikuláš Lisický). Celú skupinu odoslali do Kyjeva a odtiaľ do zajateckého tábora č. 27 v Krasnogorsku, ktorý mohli opustiť až začiatkom októbra 1944. K čs. náhradnému pluku do Sadagury prišli 4. 10. Na druhý deň si podali prihlášku do čs. armády v zahraničí. Guzman zapísali ako Jaroslava a on sa tak na dotazník aj

nehoda, pri ktorej sa vážne zranil. Vodič, ktorý vyzel na letisko okrem letcov aj náklad munície, havaroval. Guzman vyletel z korby nákladniaka ďaleko do poľa. Utrpel otras mozgu a dokaličil si tvár. V poľnom lazarete mu lekári tvár pozošivali, roztrieštenú spodnú čeľusť zdrôtovali, o nejakej plastickej operácii sa vtedy ani nechyrovalo. Podľa spomienok rt. Petra Chebeňa, pilota 3. čs. bitevného leteckého pluku (3. čs. bilp) Guzman bezprostredne po nehode čiastočne stratil pamäť, neskôr mal problémy s chôdzou. Dlhو sa liečil v nemocnici. Po uzdravení pokračoval vo výcviku v 2. čs. stíhacom letectvom pluku (2. čs. slp), ktorý sa stal výcvikovou bázou pilotov dopĺňajúcou stavu 1. čs. slp a 3. čs. bilp. Jeho kamarát a krajan čat. Anton Zelenaj z Verešváru (dnes Červeník, okr. Hlohovec), pilot 2. čs. slp neraz rozprával o jeho obavách pri holení, ako sa vraj doma ukáže s takou znetvorenou tvárou. Rozkazom veliteľa 2. čs. slp ho dňom 1. 1. 1945 povýšili do hodnosti rotného ďalejslúžiaceho. Výcvik ukončil 23. 4. Koncom apríla 1945 sa Guzman zrazu objavil v 3. čs. bilp so želaním (disponoval povolením zo štábu divízie), aby ho bezprostredne nasadili na front. Nemal však pridelené lietadlo. Prišiel za P. Chebeňom a požiadal ho, aby mu požičal svoj stroj (v.č. 12371, trup. č. 30). „Vzpomínám si, jak říkal, že konec války se blíží a on nemá ani jeden bojový let, že by se styděl vrátit domů. Já se vzdávám bojového letu se souhlasem mého velitele kpt. Fencla, na který jsem byl již připraven, předávám mu úkol a letadlo, seznamuji ho s úkoly, bojovým prostorem a silou protivzdušné obrany. S odvahou a beze strachu usedá do sedadla šturmovíku. Pohled, úsměv při startu a již letí nad Ostravu...“ napísal Chebeň v roku 1988 vo svojich spomienkach (nachádzajú sa v archíve autora). Guzman v osudný deň 28. 4. letel dvakrát. Najprv sa predpoludním zúčastnil na likvidácii nemeckých delostreleckých a mínometných batérií, ako aj dvoch batérií protiletadlového delostrelectva v priestore Ludgeřovice. Po splnení úlohy sa pri návrate omylom pridal k sovietskym šturmovíkom, s ktorými pristál na ich letisku v Gliwiciach. Vrátil sa na materskú základňu, kde mu

■ Guzmanov Il-2m3 (v.č. 12371, trup. č. 30) na druhý deň po havárii

a po asi poldruhodinovom lete pristáť vo Lvove. Na palube lietadla pilotovaného por. let. Karolom Novotným sa okrem Guzmana nachádzali por. let. v zál. Martin Nahálka (technický dôstojník, hlavný organizátor úletu), por. del. František Targoš (poslucháč práv pridelený na prax k vo-

podpísal. Priznali mu hodnosť čatára ďalejslúžiaceho a určili pre čs. leteckú jednotku v ZSSR. Zo Sadagury sa Guzman presunul nákladným automobíkom cez Tarnopol do Przemyslu, kde ho 16. 10. zaradili do preškoľovacieho pilotného výcviku na lietadlá Il-2m3. Počas neho sa mu stala

■ J. Gučman počas leteckého výcviku, vpravo strelec des. Ján Valko

doplnili palivo a muníciu. Popoludní odštartoval so skupinou vedenou kpt. let. Jozefom Nižňanským (veliteľ II. eskadry pluku) ako číslo osem (v zostave najviac zraniteľná pozícia) plniť bojovú úlohu v priestore Hlučín - Petřkovice. Po ukončení štvrtého útoku (bombardovanie a ostreľovanie nepriateľských pozícií) však zostal nad cieľom sám a nemecká protiletadlová paľba sa naňho sústredila. Po priamom zásahu do krídel a motora lietadlo prestalo „ťahat“ a objavil sa za ním dym a oheň (o jeho posledných chvíľach vydali neskôr svedectvo tí, ktorí s ním leteli vo formácii - veliteľ Nižňanský, piloti Il-2m3 rtm. let. Šebesta a čat. Pavel Čavojský, ako aj pilot La-5FN rtm. L. So-

lár). V zložitej situácii sa Gučman rozhodol pre núdzové pristátie. S poškodeným strojom sa mu podarilo zmeniť smer letu, preletieť front a dostať sa nad vlastné územie, kde hľadal miesto na núdzové pristátie. Terén pod ním však nebol vhodný a navyše sa mu pri pristávaní postavila do cesty prekážka v podobe elektrického vedenia vysokého napätia. V tejto fáze manévru lietadlo zachytilo ľavým krídlom o stožiar vedenia. Nasledoval elektrický skrat a po ňom požiar stroja. Zásah elektrickým prúdom bol zrejme aj príčinou Gučmanovho usmrtenia. Horiaci stroj začal padať do pod ním ležiaceho sadrovcového lomu, pričom narazil do svahu lomu vysunutým

podvozkom, ktorý sa odlomil. Po dopade na zem explodovala jeho benzínová nádrž. Popálenému a zranenému strelcovi Jánovi Valkovi sa podarilo vyliezť z kabíny na krídlo, odkiaľ spadol na zem a omdlel. Z blízkeho domu vybehla skupina desať- až pätnásťročných detí, ktoré Valka odtiahli od lietadla. Podľa svedectva miestneho občana sa deti pokúsili vytiahnuť z kabíny aj pilota, to sa im však nepodarilo, nevedeli rozpojiť zámky upínacích popruhov. Nepodarilo sa to ani príbehnúvšiemu sovietskemu vojakovi, ktorý vyskočil na krídlo a skúšal Gučmanovi tep. Ten však už nejavil akékoľvek známky života. Vzápätí vojak musel zoskočiť z krídla, plamene obložovali celé lietadlo. Gučmana v kabíne pohltil oheň. Zachránený strelec Valko sa liečil v sovietskom lazarete, do vlasti sa vrátil dlho po ukončení vojny.

Na druhý deň veliteľ 3. čs. bilp mjr. let. Mikuláš Guljanič poslal rtm. Chebeňa s nákladným autom a 10 vojakmi na miesto tragického konca šturmovíku. Po príchode do lomu našli v kabíne lietadla už iba obhorené pozostatky pilota. P. Chebeň na to neskôr spomínal: „Byl to žalostný pohľad. Do košile, ktorou jsem svlékl ze sebe, zabalil jsem zbytky jeho těla a pohřbil poblíž pod lipou, která právě začala rozvíjet svoje poupata. Za salv pušek sovětských druhů dávám mu poslední sbohem. Jeho hrob zdobíme prvními jarními květy a z latěk plotu improvizuji kříž, na který vyřezávám nožem 28. 4. 1945, Jarek Gučman, ČSR...“ Lom sa nachádzal neďaleko osady Charlottegrube (dnes Czernica) pri mestečku Rydułtau (dnes Rydułtowy, Poľsko). Neskôr na tom mieste vybudovali malý pamätník. Je na ňom však chybné uvedené meno (Juri Gutman), ako aj dátum tragickej havárie (12. 4.). Na tabuli Gučmanovho pamätníka v Leopoldove (stojí na začiatku po ňom pomenovanej ulice pred bývalou starou školou, ktorú kedysi navštevoval) je nesprávne napísané jeho krstné meno (Jaroslav). Tieto skutočnosti v nijakom prípade neznižujú Gučmanov podiel na porážke nacistického Nemecka, ani jeho zásluhy na oslobodení Československa, ktorého 67. výročie sme si v máji pripomenuli, nebránia s úctou sa skláňať pred obetou, ktorú aj on priniesol v boji za slobodu a demokraciu, za šťastný život v mieri. Jarolím Gučman bol posledným čs. letcom slovenskej národnosti, ktorý padol v bojoch na východnom fronte. Po skončení vojny ho povýšili do hodnosti rotmajstra letectva in memoriam. ■

■ Pamätník J. Gučmana v Leopoldove (v súčasnosti na tabuli chýba jeho portrét), vpravo je staršia snímka nepoškodenej tabule.

